

*Г.Ф. Толмачова, к.е.н.,
О.С. Квілінський*

**ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА І МАЛОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Малий бізнес має яскраво виражену регіональну орієнтацію. Через свою численність він є могутнім стимулятором ділової активності в регіоні. Його розвиток і вдосконалення обумовлює розширення регіональної інфраструктури: інформаційного обслуговування, зособів зв'язку і транспорту, різноманітних видів технічних, консультаційних і комунальних послуг [1, с. 7].

© Г.Ф. Толмачова,
О.С. Квілінський, 2013

Суб'єкти малого підприємництва сприяють раціональному використанню вільних виробничих потужностей, збільшенню обсягу вироблюваних товарів і послуг, вирішенню проблем зайнятості й загальному зростанню доходів, що веде до поліпшення умов життя населення. Розміщення суб'єктів малого підприємництва в периферійних районах дозволяє значно зменшити вплив трудових ресурсів із невеликих міст і селищ у великі міста. Це обмежує зростання великих міст, знижує витрати на розвиток їх інфраструктури, сприяє вирішенню соціальних і екологічних завдань.

Нарощування товаровиробництва, торгівлі та послуг суб'єктами малого підприємництва починає активізувати внутрішні заощадження населення і залучати додаткові капітали з інших країн. Ці чинники своїм кінцевим результатом забезпечують збільшення надходжень коштів до місцевих бюджетів.

Суб'єкти малого підприємництва будують свою діяльність, виходячи з потреб і можливостей насичення місцевого ринку, обсягу і структури локального попиту. В умовах розвитку господарств самостійних регіонів мале підприємництво може розглядатися як важливий засіб оптимізації структури регіональної економіки.

У свою чергу істотний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва має регіональне середовище. В Україні процес формування регіональної організації суб'єктів малого підприємництва відбувається з початку відродження підприємництва. Найбільш характерними його рисами є відносна незалежність економічної поведінки суб'єктів малого підприємництва; вирішення економічних суперечностей і диспропорцій, що породжуються негативними явищами економіки (перепрофілювання, технічна реконструкція, ліквідація або відхід у тінь), створення і розвиток систем державної підтримки суб'єктів малого підприємництва на рівні регіону.

Крім того, для економіки ринкового типу характерне «ухвалення найважливіших рішень на мікрорівні, на рівні фірми, підприємства. Конкретне навколишнє середовище має бути сприятливим для ухвалення ефективних рішень, а це конкретне середовище формується знову ж таки в регіонах» [2, с. 8].

Великий внесок у дослідження проблем розвитку малого підприємництва зробили українські вчені, дослідники феномену малого підприємництва: З. Варналій, Л. Воротіна, С. Реверчук, О. Тітаренко, В. Кредісова, О. Мазур, Н. Гончарова, І. Купченко, В. Ляшенко та ін. Проте в сучасній науковій літературі немає чіткої узгодженої позиції щодо впливу регіональної економіки на розвиток малого підприємництва, тому ця проблема потребує подальшого дослідження.

Метою статті є виявлення залежності розвитку суб'єктів малого підприємництва від регіонального середовища, і навпаки, залежності розвитку регіонального середовища від малого підприємництва.

Україна є сукупністю неоднорідних регіонів, кожен із яких має свої особливості. Регіони відрізняються за рівнем насиченості продуктивних сил, соціальною структурою, наявністю сировинної бази і корисних копалин, відстанню від високорозвинутих промислових, культурних і столичних центрів. У зв'язку із цим деякими вченими висувалися пропозиції щодо здійснення довгострокових заходів зближення, а в перспективі й вирівнювання рівнів регіонального розвитку. Так, академік НАН України М. Долішній у своїх працях відзначав, що метою регіональної політики в розвинутих країнах Західної Європи є вирівнювання економічних потенціалів різних регіонів і забезпечення належних умов для життєдіяльності, роботи, навчання та відпочинку проживаючого населення [3, с. 113].

Проте склалася й інша тенденція в поглядах на дану проблему. Багато зарубіжних дослідників регіональної економіки пов'язують успіхи регіонального розвитку не з допомогою з центру, а зі зростанням місцевої економіки, перш за все малого

підприємництва, а також із розвитком соціальних норм і цінностей, властивих конкретним співтовариствам. Якщо раніше метою державної політики розвинутих країн був захист найбільш слабких регіонів, а засобом – фінансова допомога, то в даний час основним стає курс на саморозвиток усіх регіонів [1, с. 26].

Економічний розвиток останніми роками характеризується поглибленням міжрегіональних контрастів і концентрацією економічної активності й фінансових результатів в обмеженій кількості регіонів України. Це підкреслює важливість і необхідність урахування відмінностей у регіональних умовах господарювання й інвестування для розробки стратегій суб'єктів малого підприємництва.

Розвиток суб'єктів малого підприємництва в регіоні залежить від наявного економічного, природноресурсного, людського, інвестиційного потенціалів, рівня управління (фінансів), регуляторної політики, що проводиться органами державної влади в регіоні, і інших регіональних чинників із погляду забезпечення необхідних умов для цього процесу. Крім того, формування сектору малого підприємництва в регіоні залежить від рівня розвиненості регіональної ринкової інфраструктури, її дієвості в обслуговуванні суб'єктів підприємницької діяльності й організації ефективної їх взаємодії з іншими складовими регіональної економічної системи.

Повнота реалізації функцій малого підприємництва на регіональному рівні залежить від чіткості визначення наявних економічних і соціальних проблем, які можуть бути вирішені у процесі розвитку малого підприємництва на пріоритетних напрямках розвитку регіональної економіки з урахуванням наявного внутрішнього потенціалу конкретного регіону (див. рисунок).

У результаті розрахунку Індексу конкурентоспроможності регіонів України Фондом «Ефективне управління» були виявлені регіони-лідери та регіони-аутсайтери щодо мікро- і макро-економічних показників конкурентоспроможності [4].

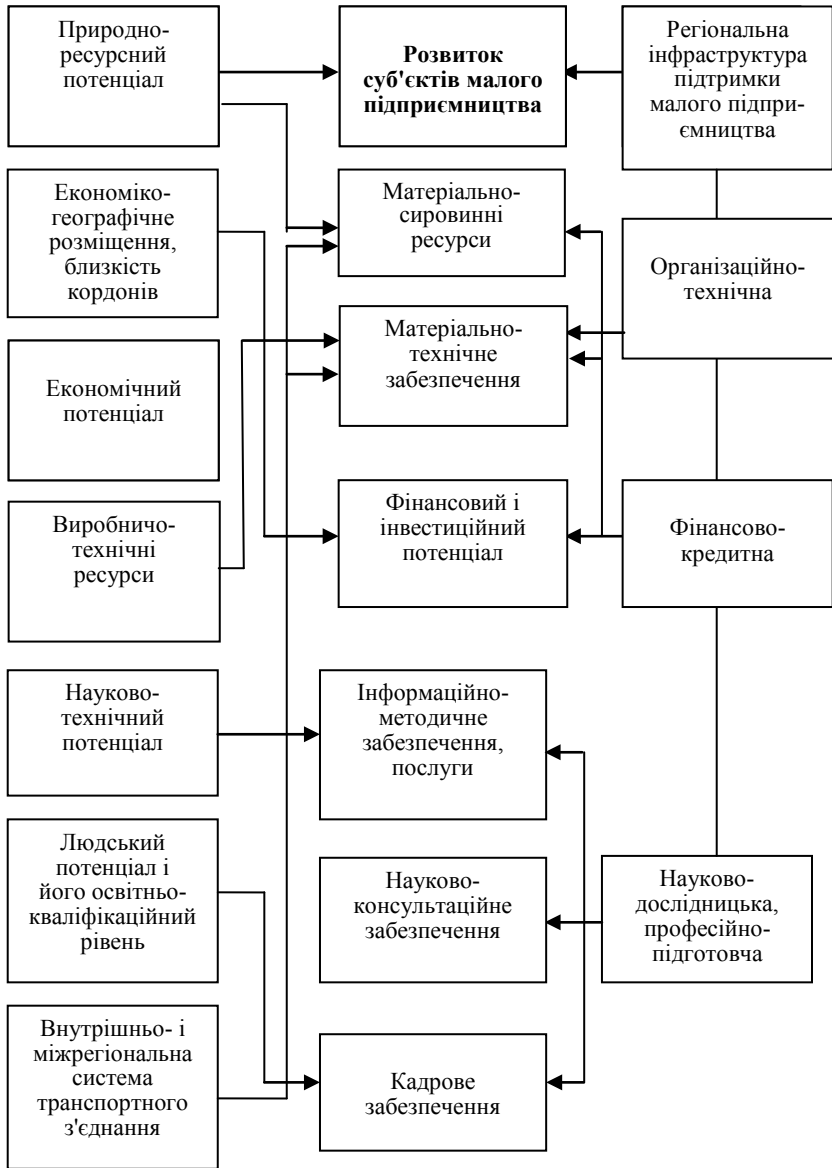

Рисунок. Регіональні фактори розвитку суб'єктів малого підприємництва

При цьому конкурентоспроможність характеризується як набір інститутів, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності регіонів. Остання, у свою чергу, впливає на рівень добробуту, який може забезпечити економіка регіону. Крім того, рівень продуктивності також визначає дохідність інвестицій в економіку, котрі є фундаментальним стимулом економічного зростання. Індекс конкурентоспроможності регіонів країни розраховується за методологією, яку використовує Всесвітній економічний форум (ВЕФ) для оцінки конкурентоспроможності країн світу.

При створенні Індексу національної конкурентоспроможності до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації. Усі 12 складових конкурентоспроможності взаємопов'язані, мають тенденцію до посилення одна одної, коли слабкі позиції в певних аспектах часто негативно впливають на інші аспекти.

Згідно з Рейтингом конкурентоспроможності регіонів України у 2012 р. до першої п'ятірки лідерів увійшли: місто Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька й Київська області. До першої десятки входять переважно великі промислові регіони і два міста-регіони. У п'ятірці «аутсайдерів» такі сільськогосподарські регіони: Житомирська, Тернопільська, Чернігівська, Кіровоградська і Херсонська області (табл. 1).

В Україні немає однозначного лідера за всіма складовими рейтингу конкурентоспроможності регіонів, як немає і однозначного аутайдера. Наприклад, Київ у 2012 р. лідирував за такими складовими, як інфраструктура й технологічна

Індекс конкурентоспроможності регіонів України [4]

Місце	Регіон	Бал	Місце	Регіон	Бал
1	Київ	4,37	15	Вінницька	3,97
2	Харківська	4,19	16	Чернівецька	3,95
3	Дніпропетровська	4,16	17	Закарпатська	3,95
4	Донецька	4,14	18	Черкаська	3,94
5	Київська	4,12	19	АР Крим	3,94
6	Одеська	4,10	20	Луганська	3,93
7	Запорізька	4,07	21	Івано-Франківська	3,93
8	Севастополь	4,02	22	Хмельницька	3,92
9	Полтавська	4,02	23	Тернопільська	3,88
10	Львівська	4,0	24	Чернігівська	3,87
11	Волинська	3,99	25	Житомирська	3,87
12	Рівненська	3,98	26	Кіровоградська	3,84
13	Сумська	3,98	27	Херсонська	3,82
14	Миколаївська	3,97			

готовність, але замикав рейтинг регіонів за складовою інститутів. І навпаки, Чернігівська область, яка посідала 24 місце в рейтингу і відставала за такими складовими, як технологічна готовність, ефективність ринку товарів і рівень розвитку бізнесу, лідувала за ефективністю ринку праці.

Результати опитування керівників компаній у 2012 р., що становили дві третини в розрахунку Індексу конкурентоспроможності регіонів України, виявили, що три з п'яти найбільш проблемних чинників для провадження бізнесу в Україні мають відношення до неефективності державних інститутів – це нестабільність державної політики, корупція та неефективність державного апарату. Інші два чинники пов'язані з обтяжливістю податкового регулювання – це податкові ставки та податкова політика. Остання посідала перше місце у списку найбільш проблематичних чинників для провадження бізнесу, і її лідерство відзначене у 14 регіонах. Гірші результати за цією складовою одержали великі промислові регіони-лідери національного рейтингу, що обумовлено великим масштабом економічної діяльності та більш високими запитами бізнесу.

У 2013 р. змінилася п'ятірка лідерів національного рейтингу конкурентоспроможності. Одеська область потрапила в першу п'ятірку і посіла 3 місце, обігнавши Донецьку і Дніпропетровську області й витіснивши з першої п'ятірки Київську область. У результаті в 2013 р. п'ятірка лідерів виглядає таким чином: місто Київ, Харківська, Одеська, Донецька і Дніпропетровська області [5].

Для підтвердження високого ступеня взаємообумовленості регіональних особливостей і процесів розвитку малого підприємництва доцільно проводити дослідження, використовуючи методи математичної статистики (дисперсний аналіз, коефіцієнти варіації, метод кореляційно-регресійних моделей та інші). Визначення зв'язку і залежності показників малих підприємств від показників регіональної економіки, а також зворотний вплив діяльності малих підприємств на економіку регіону було здійснено за допомогою статистичних даних за 2006-2011 рр. [6-17].

Для обробки даних був використаний пакет прикладних програм (ППП) BP_STAT. Даний ППП дозволяє проводити аналіз економічних даних у динаміці, виявляти й характеризувати основні тенденції розвитку процесу, що вивчається, дає можливість представити його зміни в часі у вигляді економіко-статистичної моделі.

Аналізувалися ряди динаміки, рівні яких автокорельовані, оскільки їх значення частково включають значення попередніх періодів. Тому рівняння регресії будувалися з включенням чинника часу T , як незалежної змінної. Використовувався набір факторних ознак, тобто показників, що характеризують регіональну економіку:

- x_1 – чисельність наявного населення регіону;
- x_2 – чисельність зайнятого населення;
- x_3 – середньомісячна номінальна заробітна плата;
- x_4 – доходи населення;
- x_5 – обсяг реалізованих послуг населенню;
- x_6 – обсяг інвестицій в основний капітал;
- x_7 – обсяг іноземних інвестицій;

x_8 – обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні;
 T – чинник часу ($T = 1, 2, 3, 4, 5, 6$).

Як результативні ознаки (y_1, y_2) по черзі виступали показники – зайнятість у малих підприємствах і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами.

Для кожного із цих чинників проведено аналітичне вирівнювання тимчасових рядів за період розвитку шляхом вибору функції, що найкращим чином узгоджується з експериментальними даними (табл. 2).

Таблиця 2

Функції, що найкращим чином узгоджуються з експериментальними даними

№ з/п	Функція
1	$y(t) = a_0 + a_1 t$
2	$y(t) = a_0 + a_1 t + a_2 t^2$
3	$y(t) = a_0 + e^{a_1 t}$
4	$y(t) = a_0 + a_1 / t$
5	$y(t) = a_0 + a_1 \text{LN}(t)$
6	$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 x)$
7	$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 e^x)$

Коефіцієнти в рівняннях обчислюються методом найменших квадратів. Оцінка якості вирівнювання здійснюється за критеріями: середньоквадратична помилка, відносна помилка апроксимації, F-критерій, кореляційне відношення. Якщо відносна помилка апроксимації менше 15%, то це означає, що маємо задовільний рівень точності.

Для кожного чинника вибирається автоматично за критерієм оптимальності крива зростання. Як критерій оптимальності використовується мінімальна сума квадратів відхилень між ідентичними точками теоретичної кривої і кривої, що описує експериментальні дані. Тенденції розвитку, що склалися, якоюсь мірою відбиваються у взаємозв'язку окремих чинників.

Визначено економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу регіональної економіки на показники функціонування малих підприємств у Донецькій області. При цьому встановлено, що взаємозв'язки описуються певною системою залежностей (табл. 3).

Таблиця 3

Економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу регіональної економіки на показники функціонування малих підприємств у Донецькій області

Факторна ознака, яка впливає на результативну ознаку	Рівняння розрахунку	№ з/п
Результативна ознака Y_1		
X_1	$Y_1 = +4657.275 - 0.959 * X_1 - 41.615 * T$	1
X_2	$Y_1 = +108.709 + 0.034 * X_2 - 3.919 * T$	2
X_3	$Y_1 = +181.091 + 0.003 * X_3 - 6.355 * T$	3
X_4	$Y_1 = +161.510 + 0.001 * X_4 - 15.427 * T$	4
X_5	$Y_1 = +157.125 + 0.010 * X_5 - 6.722 * T$	5
X_6	$Y_1 = +180.523 + 0.000 * X_6 - 5.326 * T$	6
X_7	$Y_1 = +173.916 + 0.000 * X_7 - 12.165 * T$	7
X_8	$Y_1 = +178.233 + 0.001 * X_8 - 7.559 * T$	8
Результативна ознака Y_2		
X_1	$Y_2 = +2374892.233 - 502.889 * X_1 - 17560.771 * T$	9
X_2	$Y_2 = -79969.368 + 50.909 * X_2 + 3423.341 * T$	10
X_3	$Y_2 = +18868.545 + 15.182 * X_3 - 3861.251 * T$	11
X_4	$Y_2 = +9164.373 + 0.623 * X_4 - 8728.244 * T$	12
X_5	$Y_2 = +5249.830 + 9.763 * X_5 + 28.224 * T$	13
X_6	$Y_2 = +25499.957 + 0.757 * X_6 + 1287.050 * T$	14
X_7	$Y_2 = +22487.425 + 0.023 * X_7 - 4837.132 * T$	15
X_8	$Y_2 = +22747.331 + 1.038 * X_8 - 2188.924 * T$	16

У результаті дослідження впливу всіх заданих факторних ознак на результативні показники по черзі були розраховані коефіцієнти детермінації парних залежностей і виявлені факторні ознаки, що мають найбільшу тісноту зв'язку з результативними (де коефіцієнт детермінації прагне до одиниці) (табл. 4). Рівняння, де коефіцієнт детермінації виявився незначущим, були виключені з подальшого аналізу.

Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей

Факторні ознаки (у порядку убавання значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_1))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_1)	Факторні ознаки (у порядку убавання значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_2))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_2)
Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,939	Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,938
Грошові доходи населення (x_4)	0,922	Грошові доходи населення (x_4)	0,842
Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,917	Чисельність зайнятого населення (x_2)	0,781
Чисельність зайнятого населення (x_2)	0,888	Обсяг роздрібного товарообігу підприємств у регіоні (x_8)	0,760
Обсяг роздрібного товарообігу підприємств у регіоні (x_8)	0,885	Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,758
Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,877	Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,690
Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,869	Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,622
Чисельність наявного населення (x_1)	0,426	Чисельність наявного населення (x_1)	0,505

Проведемо аналіз отриманих результатів. Найбільшу тісноту зв'язку результативні показники – зайнятість у малих підприємствах (y_1) і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами (y_2) мають із регіональними показни-

ками – обсяг реалізованих послуг населенню (x_5) і грошові доходи населення (x_4). Цей вплив показано в рівняннях 5, 13, 4, 12 (табл. 3). При цьому були отримані коефіцієнти детермінації від 0,939 до 0,842, що говорить про тісний зв'язок факторних ознак із результативними і достовірний характер оцінки параметрів їх впливу (табл. 4). Дані регіональні показники характеризують ефективність ринку товарів та послуг і платоспроможність населення, а їх збільшення стимулює створення нових робочих місць у малому бізнесі і зростання обсягу реалізованої малими підприємствами продукції.

Значну тісноту зв'язку показники діяльності малих підприємств y_1 та y_2 мають з такими показниками регіональної економіки, як обсяг іноземних інвестицій (x_7), чисельність зайнятого населення (x_2), обсяг роздрібного товарообігу підприємств у регіоні (x_8), обсяг інвестицій в основний капітал (x_6) і середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3). Коефіцієнти детермінації у відповідних рівняннях коливаються від 0,917 до 0,622. Ці показники економіки регіону свідчать про рівень розвиненості господарського комплексу, ринкової інфраструктури, макроекономічного середовища, ринку товарів, ринку праці. Як показав вищенаведений статистичний аналіз, у розвинутих регіонах із високим рівнем промислового потенціалу та високою платоспроможністю населення малі підприємства найбільш ефективні й численні.

Отримані моделі достатньо точно описують залежність між показниками, що вивчаються, оскільки відносні помилки апроксимації у всіх рівняннях не перевищують 15%.

Для дослідження зворотного впливу діяльності малих підприємств на регіональну економіку був побудований ще ряд моделей, де результативними показниками виступали по черзі показники регіональної економіки, а факторними ознаками служили два показники, що характеризують розвиток малих підприємств. Для виявлення якості впливу кожної з факторних ознак на результативні показники були побудовані лінійні моделі регресії (табл. 5).

Таблиця 5

Економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу показників функціонування малих підприємств на регіональну економіку в Донецькій області

Факторна ознака, яка впливає на результативну ознаку	Рівняння розрахунку	№ з/п
Результативна ознака X_1		
Y_1	$X_1 = +4815.801 - 0.868 * Y_1 - 42.483 * T$	17
Y_2	$X_1 = +4680.907 - 0.001 * Y_2 - 36.800 * T$	18
Результативна ознака X_2		
Y_1	$X_2 = +1373.235 + 4.446 * Y_1 - 13.957 * T$	19
Y_2	$X_2 = +1839.207 + 0.011 * Y_2 - 54.165 * T$	20
Результативна ознака X_3		
Y_1	$X_3 = +446.493 + 2.113 * Y_1 + 366.624 * T$	21
Y_2	$X_3 = +313.312 + 0.017 * Y_2 + 330.208 * T$	22
Результативна ознака X_4		
Y_1	$X_4 = -83739.443 + 651.004 * Y_1 + 19863.303 * T$	23
Y_2	$X_4 = +1167.624 + 1.102 * Y_2 + 14789.465 * T$	24
Результативна ознака X_5		
Y_1	$X_5 = -7238.425 + 54.027 * Y_1 + 435.024 * T$	25
Y_2	$X_5 = -140.994 + 0.090 * Y_2 + 16.455 * T$	26
Результативна ознака X_6		
Y_1	$X_6 = -22342.290 + 164.993 * Y_1 + 1188.152 * T$	27
Y_2	$X_6 = -8087.049 + 0.510 * Y_2 - 451.924 * T$	28
Результативна ознака X_7		
Y_1	$X_7 = -2277407.838 + 14505.337 * Y_1 + 349138.739 * T$	29
Y_2	$X_7 = -317118.840 + 22.389 * Y_2 + 239426.631 * T$	30
Результативна ознака X_8		
Y_1	$X_8 = -26548.311 + 190.533 * Y_1 + 4579.574 * T$	31
Y_2	$X_8 = -7483.434 + 0.506 * Y_2 + 2812.498 * T$	32

За допомогою лінійних аналітичних рівнянь було розраховано коефіцієнти детермінації парних залежностей і виявлено найбільш тісні зв'язки факторних ознак із результативними (табл. 6).

Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей

Результативні показники (у порядку убудовання значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_1))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_1)	Результативні показники (у порядку убудовання значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_2))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_2)
Грошові доходи населення (x_4)	0,991	Грошові доходи населення (x_4)	0,995
Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,981	Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,986
Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,980	Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,985
Обсяг роздрібногo товарообігу підприємств у регіоні (x_8)	0,927	Обсяг роздрібногo товарообігу підприємств у регіоні (x_8)	0,960
Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,776	Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,941
Чисельність зайнятого населення (x_2)	0,764	Чисельність зайнятого населення (x_2)	0,880
Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,127	Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,425

Результати побудови даного ряду моделей показують, що показники малих підприємств – чисельність зайнятих і обсяг реалізації продукції (робіт, послуг) найбільше впливають на такі показники регіональної економіки, як грошові доходи населення, обсяг іноземних інвестицій, середньомісячна номінальна заробітна плата, обсяг роздрібногo товарообігу підприємств у регіоні, обсяг реалізованих послуг населенню, чисельність зайнятого населення регіону (коефіцієнти детермінації парних залежностей коливаються від 0,995 до 0,764). Цілком з'ясований вплив розвитку малих підприємств, наприклад, на грошові доходи населення і заробітну плату. Чим більша кількість осіб у регіоні займається підприємницькою діяльністю і чим більше продукції (робіт, послуг) реалізується малими підприємствами, тим вище рівень добробуту населення регіону.

Актуальною є тісна залежність показника регіональної економіки – обсягу іноземних інвестицій від показників розвитку малих підприємств. Чим інтенсивніше розвиваються малі підприємства в регіоні, тим більший потік іноземних інвестицій надходить у регіон. Очевидно, що на обсяг іноземних інвестицій великий вплив має підприємницький клімат у регіоні й у цілому по країні. Україна до цього часу вважається країною з несприятливими умовами для ведення бізнесу і корупцією. Незважаючи на те що в країні проводяться багато позитивних реформ, процес їх упровадження залишається повільним, тому підприємства не можуть повною мірою скористатися перевагами цих змін у законодавстві.

Висновки. Україна є сукупністю неоднорідних територій, кожна з яких має свої особливості та спеціалізацію. У результаті аналізу Індексу конкурентоспроможності регіонів України було виявлено регіони-лідери та регіони-аутсайтери щодо мікро- і макроекономічних показників конкурентоспроможності. Регіони з близьким рівнем і характером соціально-економічного розвитку мають схожість і в показниках діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Істотний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва має регіональне середовище – економічний потенціал, наявність ресурсів, господарська структура, ставлення місцевих органів виконавчої влади до підприємництва, стан розвитку ринкової інфраструктури тощо. Для розробки стратегічних планів суб'єктів малого підприємництва доцільно досліджувати вплив показників регіональної економіки на показники підприємницьких структур, використовуючи методи математичної статистики.

У результаті дослідження з'ясувалося, що найбільшу тісноту зв'язку задані показники діяльності малих підприємств – зайнятість і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) мають із регіональними показниками – обсяг реалізованих послуг населенню і грошові доходи населення. Дані регіональні показники характеризують ефективність ринку товарів та по-

слуг і платоспроможність населення, а їх збільшення стимулює створення нових робочих місць у малому бізнесі і зростання обсягу реалізованої суб'єктами малого підприємництва продукції. Значну тісноту зв'язку показники діяльності малих підприємств мають із такими показниками регіональної економіки, як обсяг іноземних інвестицій, чисельність зайнятого населення, обсяг роздрібного товарообігу підприємств у регіоні, обсяг інвестицій в основний капітал і середньомісячна номінальна заробітна плата. Ці показники економіки регіону свідчать про рівень розвиненості господарського комплексу, ринкової інфраструктури, макроекономічного середовища, ринку товарів, ринку праці та ін. Як показав вищенаведений статистичний аналіз, у розвинутих регіонах із високим рівнем промислового потенціалу та високою платоспроможністю населення малі підприємства найбільш ефективні й численні.

Таким чином, результати дослідження показали, що процес становлення малого підприємництва залежить від багатьох чинників, у тому числі й регіональних особливостей: економічного потенціалу, використання наявних ресурсів, удосконалення господарської структури, удосконалення регуляторної політики відносно суб'єктів малого підприємництва в регіоні тощо. Ці та інші чинники треба враховувати при розробці й упровадженні стратегій суб'єктів малого підприємництва, а також здійсненні територіальної політики щодо підтримки малого підприємництва. Але сектор малого підприємництва поки що істотно не впливає на регіональну економіку і не розвивається достатньо енергійно, щоб забезпечити динамічне зростання свого потенціалу. Разом із тим динаміка зростання показників суб'єктів малого підприємництва в регіонах свідчить про достатній внутрішній його потенціал, бажання й можливості широких верств населення забезпечити власними силами свою економічну самостійність.

Література

1. Малый бизнес и региональное развитие в индустриальных странах. – М.: ИНИОН РАН, 1998. – 165 с.
2. Малый бизнес в СНГ и Восточной Европе. – М.: РНИСиНП, 1997. – 391 с.
3. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М.І. Долішній. – К.: Наук. думка, 2006. – 511 с.
4. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2012 р. [Електронний ресурс] / Фонд «Ефективне управління». – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/UNCR2012-Final-presentation.pdf>.
5. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2013 р. [Електронний ресурс] / Фонд «Ефективне управління». – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
6. Діяльність малих підприємств / Стат. зб., 2006. – К.: Держкомстат України, 2007. – 255 с.
7. Діяльність малих підприємств / Стат. зб., 2007. – К.: Держкомстат України, 2008. – 250 с.
8. Діяльність малих підприємств / Стат. зб., 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Стат. зб., 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Стат. зб., 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Стат. зб., 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Статистичний щорічник за 2006 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

13. Статистичний щорічник за 2007 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

14. Статистичний щорічник за 2008 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

15. Статистичний щорічник за 2009 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

16. Статистичний щорічник за 2010 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

17. Статистичний щорічник за 2011 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Надійшла до редакції 29.10.2013 р.